

Marek Antoni Nowicki

Europejski Trybunał Praw Człowieka – przegląd orzecznictwa (styczeń–marzec 2013 r.)

Palestra 58/5-6(665-666), 219-225

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marek Antoni Nowicki

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA
– PRZEGLĄD ORZECZNICTWA
(styczeń – marzec 2013 r.)

PRAWO DO ŻYCIA (ART. 2)

W wykonaniu obowiązku ochrony życia państwo musi przede wszystkim stworzyć ramy prawne i administracyjne pozwalające zapewnić skuteczną prewencję. Muszą one obejmować regulacje odpowiednie do konkretnych cech danej działalności, w szczególności potencjalnego ryzyka dla życia ludzkiego.

Wyrok Mosendz v. Ukraina, 17.1.2013 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 52013/08, § 90.

Jeśli nie można dokładnie ustalić okoliczności danej sprawy z powodów, za które obiektywnie odpowiedzialne są władze państwowe, do rządu należy zadowalające i przekonujące wyjaśnienie przebiegu wydarzeń i przedstawienie solidnych dowodów mogących obalić zarzuty stawiane przez skarżącego.

Wyrok Mosendz v. Ukraina, 17.1.2013 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 52013/08, § 93.

Dopuszczenie do przedawnienia tak ciężkiego zarzutu, jak nadużycie władzy, w którego wyniku doszło do samobójstwa żołnierza, stanowi zaniechanie na tyle poważne, że rodzi problem na tle art. 2 Konwencji. Bierna i spóźniona reakcja władz negatywnie wpływa nie tylko na wynik konkretnego śledztwa, ale również – w kategoriach bardziej ogólnych – na publiczne zaufanie do ich przywiązania do rządów prawa i możliwość zapobiegania wszelkim oznakom zmywu lub tolerowania działań bezprawnych.

Wyrok Mosendz v. Ukraina, 17.1.2013 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 52013/08, § 107.

PRAWO DO WOLNOŚCI I BEZPIECZEŃSTWA OSOBISTEGO (ART. 5)

Pozbawienie wolności na podstawie ust. 1 lit. b w celu „zapewnienia wykonania określonego w ustawie obowiązku” dotyczy przypadków, w których prawo zezwala na nie,

aby zmusić w ten sposób daną osobę do spełnienia określonego i konkretnego ciężącego na niej obowiązku, czego dotychczas nie uczyniła.

Wyrok Ostendorf v. Niemcy, 7.3.2013 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 15598/08, § 69.

Szeroka interpretacja ust. 1 lit. b prowadziłaby do skutków niezgodnych z pojęciem rządów prawa, będącym inspiracją całej Konwencji. Przepis ten nie usprawiedliwia więc np. internowania administracyjnego w celu zmuszenia obywatela do spełnienia generalnego obowiązku przestrzegania prawa. Podobnie nie można uważać za wystarczająco konkretny i określony obowiązek powstrzymania się przed popełnieniem przestępstwa w bliskiej przyszłości.

Wyrok Ostendorf v. Niemcy, 7.3.2013 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 15598/08, § 70.

Zatrzymanie i aresztowanie – aby mogło być objęte art. 5 ust. 1 lit. b – musi mieć na celu zabezpieczenie spełnienia obowiązku albo bezpośrednio wpływać na to zabezpieczenie i nie może być karą. Gdyby ust. 1 lit. b można było interpretować tak szeroko, że obejmowałby również kary, osoby w ten sposób pozbawione wolności byłyby pozbawione fundamentalnych gwarancji ust. 1 lit. a.

Wyrok Ostendorf v. Niemcy, 7.3.2013 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 15598/08, § 71.

Natura obowiązku w rozumieniu art. 5 ust. 1 lit. b musi być zgodna z Konwencją. Podstawa pozbawienia wolności z art. 5 ust. 1 lit. b przestaje istnieć zaraz po jego spełnieniu.

Wyrok Ostendorf v. Niemcy, 7.3.2013 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 15598/08, § 72.

Musi być zachowana równowaga między znaczeniem w demokratycznym społeczeństwie zapewnienia natychmiastowego spełnienia danego obowiązku i znaczeniem prawa do wolności osobistej. Przy jej poszukiwaniu istotna jest natura prawnego obowiązku, w tym jego przedmiotu i celu, osoba pozbawiona wolności, szczególnie okoliczności prowadzące do jej pozbawienia wolności, a także jego okres.

Wyrok Ostendorf v. Niemcy, 7.3.2013 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 15598/08, § 73.

Państwo nie może chronić jednostek przed aktami kryminalnymi za pomocą środków stanowiących naruszenie Konwencji, w szczególności prawa do wolności osobistej zagwarantowanego w art. 5 ust. 1. Przepis ten nie może więc być podstawą każdego pozbawienia wolności w interesie publicznym, w tym w interesie ochrony przed przestępstwami. Obowiązki pozytywne państwa na podstawie rozmaitych artykułów Konwencji nie oznaczają zgody na odmienną lub rozszerzoną interpretację dozwolonych podstaw pozbawienia wolności, wyczerpująco wymienionych w art. 5 ust. 1.

Wyrok Ostendorf v. Niemcy, 7.3.2013 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 15598/08, § 87.

W przypadku zobowiązania do niepopelnienia określonego przestępstwa w konkretnym czasie i miejscu – w przeciwieństwie do obowiązku określonego działania – skarżącemu trudno jest udowodnić zawczasu, że je spełnił. Obowiązek wchodzący w grę należy uważać za spełniony dla celów art. 5 ust. 1 lit. b najpóźniej, gdy przestał on istnieć wraz z upływem okresu, w którym miałyby dojść do popełnienia przestępstwa.

W pewnych okolicznościach osoba wchodząca w grę może już wcześniej wykazać rezygnację z tego zamiaru. Pozbawienie wolności musi wtedy przestać być stosowane.

Wyrok Ostendorf v. Niemcy, 7.3.2013 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 15598/08, § 100.

PRAWO DO RZETELNEGO PROCESU SĄDOWEGO (ART. 6)

Reguły proceduralne mają zapewnić właściwy wymiar sprawiedliwości i zgodność z zasadą pewności prawnej, a strony mogą oczekiwać, że będą one przestrzegane. Zasada pewności prawnej odnosi się nie tylko do stron, ale również do sądów krajowych.

Wyrok Oleksandr Volkov v. Ukraina, 9.1.2013 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 21722/11, § 143.

W krajach, w których prawo jest skodyfikowane, organizacja systemu sądownictwa nie może być pozostawiona swobodzie władz sądownictwa, chociaż nie oznacza to, że sądy nie mają pewnej możliwości interpretacji wchodzącego w grę ustawodawstwa krajowego.

Wyrok Oleksandr Volkov v. Ukraina, 9.1.2013 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 21722/11, § 151.

PRAWO DO POSZANOWANIA ŻYCIA PRYWATNEGO I RODZINNEGO (ART. 8)

W kontekście prawa dyscyplinarnego musi istnieć rozsądne podejście do oceny precyzji ustawowej, bo obiektywna konieczność wymaga, aby znamiona takich czynów karalnych były określone w kategoriach języka ogólnego. W innym wypadku ustawa może nie objąć tej dziedziny w sposób pełny i będzie wymagać ciągłej kontroli i uaktualniania w związku z wieloma nowymi okolicznościami pojawiającymi się w praktyce. Z tego wynika, że oparty na liście konkretnych zachowań przepis stosowany ogólnie do nieokreślonej liczby osób nie gwarantuje właściwej przewidywalności prawa. Wymagane jest wskazanie i zbadanie innych elementów wpływających na jakość regulacji prawnej i odpowiedni charakter ochrony przed arbitralnością.

Wyrok Oleksandr Volkov v. Ukraina, 9.1.2013 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 21722/11, § 178.

Władze mają obowiązek szczególnej troski i zapewnienia wzmocnionej ochrony osobom słabszym, do których należą niepełnosprawni, bo często mają one osłabioną zdolność i wolę zwrócenia uwagi na swoją sytuację i problemy.

Wyrok B. v. Rumunia (nr 2), 19.2.2013 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 1285/03, § 86.

Władze krajowe, zwłaszcza sądy, powinny interpretować przepisy dotyczące przymusowego pobytu w zakładach psychiatrycznych oraz – bardziej ogólnie – integralności osoby, w duchu prawa do poszanowania życia prywatnego zagwarantowanego w art. 8.

Wyrok B. v. Rumunia (nr 2), 19.2.2013 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 1285/03, § 87.

Artykuł 8 nakłada na władze obowiązek zachowania właściwej równowagi między interesami osoby dotkniętej zaburzeniami psychicznymi i innymi uprawnionymi interesami wchodzącymi w grę. Generalnie muszą one mieć szeroką swobodę w kwestii tak skomplikowanej, jak ustalenia dotyczące stanu psychicznego jednostki. Mogą one bezpośrednio kontaktować się z zainteresowanymi i są w związku z tym szczególnie dobrze do tego zadania przygotowane. Swoboda władz różni się zależnie od charakteru spornych kwestii i znaczenia wchodzących w grę interesów. W przypadku szczególnie daleko idących ograniczeń w sferze życia prywatnego wymagana kontrola przez Trybunał musi być bardziej rygorystyczna.

Wyrok B. v. Rumunia (nr 2), 19.2.2013 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 1285/03, § 88.

Nawet jeśli art. 8 nie zawiera żadnego wyraźnego warunku proceduralnego, proces prowadzący do podjęcia decyzji oznaczającej ingerencję musi być rzetelny i właściwy ze względu na wymaganie poszanowania chronionych w nim interesów. Zakres swobody państwa zależy więc od jakości procesu decyzyjnego: jeśli procedura ma z jakichś względów poważne wady, należy bardziej ostrożnie podchodzić do podjętych w jej rezultacie decyzji.

Wyrok B. v. Rumunia (nr 2), 19.2.2013 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 1285/03, § 89.

Koniecznym elementem, wymagającym uwzględnienia przy wydawaniu decyzji w sprawie dziecka wymagającego pomocy, są poglądy i interesy rodziców. Proces decyzyjny musi więc to zagwarantować.

Wyrok B. v. Rumunia (nr 2), 19.2.2013 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 1285/03, § 112.

Głównym przedmiotem art. 8 jest ochrona jednostki przed arbitralną ingerencją władz publicznych. Mogą jednak pojawić się dodatkowe obowiązki wynikające z tego przepisu, obejmujące m.in. skuteczność wszelkich procedur dochodzeniowych związanych z życiem rodzinnym.

Wyrok Zorica Jovanović v. Serbia, 26.3.2013 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 21794/08, § 69.

Utrzymująca się odmowa przedstawienia matce noworodka wiarygodnych informacji o losie jej dziecka stanowi ciągłe naruszenie jej prawa do poszanowania do życia rodzinnego.

Wyrok Zorica Jovanović v. Serbia, 26.3.2013 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 21794/08, § 74.

WOLNOŚĆ MYŚLI, SUMIENIA I WYZNANIA (ART. 9)

Jeśli jednostka zarzuca, że w miejscu pracy doszło do ograniczenia wolności religii, ze względu na jej znaczenie w demokratycznym społeczeństwie, lepszym podejściem niż uznanie, że ingerencji w to prawo pozwoliłaby uniknąć zmiana pracy, jest rozważenie takiej opcji przy ocenie, czy ingerencja była proporcjonalna.

Wyrok Eweida i inni v. Wielka Brytania, 15.1.2013 r., Izba (Sekcja IV), skargi nr 48420/10, 59842/10, 51671/10 i 36516/10, § 83.

WOLNOŚĆ WYPOWIEDZI (ART. 10)

System tajnej kontroli mający chronić bezpieczeństwo państwowe niesie za sobą ryzyko podkopania albo wręcz zniszczenia demokracji, chociaż wskazywanym motywem jest jej obrona.

Wyrok Bucur i Toma v. Rumunia, 8.1.2013 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 40238/02, § 102.

Interes ogólny przemawia za zachowaniem zaufania obywateli do poszanowania zasady legalności przez tajne służby państwa. Obywatel ma również interes w tym, aby naruszenia prawa zarzucone instytucji publicznej były przedmiotem dochodzenia i zostały wyjaśnione.

Wyrok Bucur i Toma v. Rumunia, 8.1.2013 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 40238/02, § 115.

Satyra jest formą wyrazu artystycznego i społecznego komentarza, który przez cechującą ją przesadę i deformację rzeczywistości ma w naturalny sposób na celu prowokację i wywołanie poruszenia. Każda ingerencja w prawo artysty – albo innej osoby – do tego rodzaju wypowiedzi musi więc być szczególnie uważnie badana.

Wyrok Eon v. Francja, 14.3.2013 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 26118/10, § 60.

ZAKAZ DYSKRYMINACJI (ART. 14)

W każdej sprawie należy zbadać, czy jej okoliczności oceniane w całości zrodziły u skarżącego interes materialny chroniony w art. 1 Protokołu nr 1.

Wyrok Fabris v. Francja, 7.2.2013 r., Wielka Izba, skarga nr 16574/08, § 51.

W sprawach dotyczących zarzutu na podstawie art. 14 w połączeniu z art. 1 Protokołu nr 1, że skarżący został pozbawiony w sposób oznaczający dyskryminację całości lub części konkretnego składnika swego mienia, należy ocenić, czy gdyby nie doszło do dyskryminacji, byłby on zgodnie z prawem nadal do niego uprawniony.

Wyrok Fabris v. Francja, 7.2.2013 r., Wielka Izba, skarga nr 16574/08, § 52.

Zadaniem Trybunału nie jest rozwiązywanie sporów o charakterze czysto prywatnym. Przy sprawowaniu wymaganej kontroli europejskiej nie może on jednak pozostać bierny, gdy interpretacja przez sąd krajowy aktu prawnego – dyspozycji testamentowej, prywatnej umowy, dokumentu publicznego, przepisu ustawowego albo praktyki administracyjnej – wydaje się bezzasadna, arbitralna lub rażąco niezgodna z zakazem dyskryminacji wynikającym z art. 14, a szerzej – z zasadami Konwencji.

Wyrok Fabris v. Francja, 7.2.2013 r., Wielka Izba, skarga nr 16574/08, § 60.

Jeśli argument skarżącego przed sądami krajowymi odnosi się do praw i wolności zagwarantowanych w Konwencji, muszą one zbadać go – ze względu na zasadę subsydiarności – szczególnie rygorystycznie i starannie.

Wyrok Fabris v. Francja, 7.2.2013 r., Wielka Izba, skarga nr 16574/08, § 72.

Deklaratoryjny w istocie charakter wyroków Trybunału pozostawia państwu wybór środków pozwalających usunąć skutki naruszenia. Równocześnie obowiązek przyjęcia środków ogólnych oznacza wymaganie pilnego zapobieżenia dalszym naruszeniom podobnym do stwierdzonych w wyroku Trybunału. To nakłada na sądy obowiązek zapewnienia – zgodnie z porządkiem konstytucyjnym i z uwzględnieniem zasady pewności prawnej – pełnego efektu standardom Konwencji, tak jak są one interpretowane przez Trybunał.

Wyrok Fabris v. Francja, 7.2.2013 r., Wielka Izba, skarga nr 16574/08, § 74.

Nie da się zaakceptować zróżnicowania, którego podstawą jest w istocie sama tylko odmiennosc religii.

Wyrok Vojnity v. Węgry, 12.2.2013 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 9617/07, § 31.

Ze względu na znaczenie praw zagwarantowanych w art. 9 Konwencji dla samorealizacji jednostki zróżnicowane traktowanie w sferze wolności myśli, sumienia i wyznania można uznać za zgodne z Konwencją wyłącznie pod warunkiem istnienia bardzo poważnych powodów.

Wyrok Vojnity v. Węgry, 12.2.2013 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 9617/07, § 36.

Prawo do poszanowania życia rodzinnego oraz wolność religijna zapisane w art. 8 i 9 Konwencji, wraz z prawem do poszanowania przekonań filozoficznych i religijnych w edukacji wynikających z art. 2 Protokołu nr 1, oznaczają, że w procesie wychowania swoich dzieci rodzice są uprawnieni do przekazywania i promowania swoich przekonań religijnych. Nikt nie kwestionuje tego prawa w przypadku połączonych małżeństwem rodziców dzielących te same idee religijne lub pogląd na świat oraz przekazujących je swojemu dziecku, nawet w sposób natarczywy lub apodyktyczny, jeśli nie narażają ich w ten sposób na niebezpieczne praktyki lub krzywdę fizyczną albo moralną. Tak samo należy traktować rodzica żyjącego w separacji lub po rozwodzie, który nie sprawuje opieki na swoim dzieckiem.

Wyrok Vojnity v. Węgry, 12.2.2013 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 9617/07, § 37.

W przypadku ograniczeń nałożonych przez władze na prawo rodzica do kontaktów z dzieckiem wymagana jest ściślejsza kontrola niż w związku z ograniczeniami związanymi z opieką. Utrzymywanie więzi rodzinnych leży w interesie dziecka, bo ich przeważanie oznacza odcięcie dziecka od swoich korzeni.

Wyrok Vojnity v. Węgry, 12.2.2013 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 9617/07, § 40.

Ochrona rodziny w sensie tradycyjnym jest co do zasady ważkim i uprawnionym powodem mogącym usprawiedliwiać różnicę traktowania.

Wyrok X i inni v. Austria, 19.2.2013 r., Wielka Izba, skarga nr 19010/07, § 138.

Ochrona rodziny w tradycyjnym sensie stanowi cel raczej abstrakcyjny, z możliwością dużej gamy konkretnych środków jego realizacji. Również dlatego, że Konwencja jako żywy instrument musi być interpretowana w świetle dzisiejszych warunków, państwo – wybierając środki ochrony rodziny oraz zabezpieczając poszanowanie życia rodzin-

nego zgodnie z wymaganiami art. 8 – musi brać pod uwagę zmiany zachodzące w społeczeństwie oraz w postrzeganiu kwestii statusu społecznego, cywilnego i dotyczących relacji międzyludzkich, w tym fakt, że nie istnieje wyłącznie jeden wiodący sposób lub wybór życia rodzinnego lub prywatnego.

Wyrok X i inni v. Austria, 19.2.2013 r., Wielka Izba, skarga nr 19010/07, § 139.

Znalezienie równowagi na podstawie Konwencji między ochroną rodziny w jej tradycyjnym sensie i prawami mniejszości seksualnych jest z natury rzeczą zadaniem trudnym i delikatnym, które może wymagać od państwa pogodzenia sprzecznych ze sobą poglądów i interesów postrzeganych przez zainteresowane strony jako pozostające wobec siebie w fundamentalnej opozycji.

Wyrok X i inni v. Austria, 19.2.2013 r., Wielka Izba, skarga nr 19010/07, § 151.

WYKONANIE WYROKÓW (ART. 46)

Deklaratoryjny w istocie charakter wyroków Trybunału pozostawia państwu wybór środków pozwalających usunąć skutki naruszenia. Równocześnie obowiązek przyjęcia środków ogólnych oznacza wymaganie pilnego zapobieżenia dalszym naruszeniom podobnym do stwierdzonych w wyroku Trybunału. To nakłada na sądy obowiązek zapewnienia – zgodnie z porządkiem konstytucyjnym i z uwzględnieniem zasady pewności prawnej – pełnego efektu standardom Konwencji, tak jak są one interpretowane przez Trybunał.

Wyrok Fabris v. Francja, 7.2.2013r., Wielka Izba, skarga nr 16574/08, § 74.